

Opinnäytetyö AMK

Kuvataiteen koulutus

2025

Marko Erälinna

Pressan pränikät pöksyt

– pohdintaa taiteen kokemisesta

Opinnäytetyö AMK | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutus

2025 | 40 sivua

Marko Erälinna

Pressan pränikat pöksyt

- pohdintaa taiteen kokemisesta

Tutkimukseni aihe pyörii pitkälti todellisuuskokemuksen ympärillä. Tämä tosin kuulostaa paljon sisältöään suuremmalta ilmaisulta, mutta se lienee silti kuvaavin ilmaisu. Käytännössä käsittelen sitä, miten moninaisin tavoin sama yhteinen tila ja yhtä lailla yksittäiset taideteokset voidaan kokea. Sekä sitä miten nämä eriävät tulkinnat aiheuttavat toisinaan suuriakin väärinymmärryksiä, jotka voivat johtaa joskus katastrofaalisiin lopputuloksiin.

Nuo eriävät tulkinnat todellisuudesta ovat mielestäni kuitenkin juuri se pohja, joka muodostaa todellisuuskäsityksen. Työssäni käsittelen henkilökohtaisten kokemusten osuutta siinä, miten taiteen tekijät ja kuluttajat kokevat taiteen.

Tältä pohjalta lähestyn taiteen yksilöllisyyttä ja persoonallista sisältöä, sekä näiden mahdollisia tulevaisuuden näkymiä.

Asiasanat:

Kokemus, tulkinta, havainto, maailmankuva, todellisuus

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Degree Programme in Fine Arts

2025 | 40 pages

Marko Erälinna

The president's new pants

- reflection about experiencing art

The subject of my research largely revolves around the experience of reality. This may sound like a much broader expression than the content of this paper, but it is probably the most descriptive expression. In this paper, I process how the same space can be experienced in many ways and how these differing interpretations sometimes cause major misunderstandings. This can sometimes lead to catastrophic outcomes.

At the same time, I believe that those differing interpretations of reality are the very basis that forms the concept of reality. In this paper, I deal with the role of personal experiences in what makes art interesting, approaching it from the perspective of both the creators and consumers of art.

In this paper I discuss how personal experiences affect the way people feel about art. Both from the perspective of the art maker and the consumer.

From this basis, I approach the individuality and content of art, as well as its possible effects on the field now and in the future.

Keywords:

Experience, interpretation, perception, world view, reality

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Aistit ja niiden perusluonne	8
2.1 Näkö	9
2.2 Kuulo	10
2.3 Tunto	12
2.4 Maku	13
2.5 Haju	14
3 Todellisuuskuvan muodostuminen	15
Havaitsemisen herkkyys väärille tulkinnoille	16
Kokemuksen siirtyminen eteenpäin	18
Oman taiteellisen työn asettuminen aihealueeseen	20
4 Kokemuksen tulevaisuus taiteessa	30
Tekoäly kokemuksen tulkitsijana	33
Lähteet	39

Kuvat

Kuva 1: Koiran kirsu. Oma kokoelma	13
Kuva 2: Testissä käytetty röntgenkuva (Kaaro 2013)	17
Kuva 3: Auringonlasku. Oma kokoelma	20
Kuva 4: Teoskuva. Oma kokoelma	22
Kuva 5: Kuva lammikosta. Oma kokoelma	25
Kuva 6: Tekoälyn luomat kuvat koottuna. vas. ylh. magicstudio.com; artguru.ai; tekoalykuva.fi; perchange.org	34

1 Johdanto

Asioiden, tilanteiden ja ylipäätään ympäröivän maailman kokeminen on todella monivivahteinen ja laaja kokonaisuus, joka koostuu lukuisista pienistä muuttujista. Tuskin on edes mahdollista purkaa osiksi näitä kaikkia muuttujia, tai ainakin se vaatisi järjettömän määrän käsittelykelpoista dataa kokijan elämästä ja edelleen valtavan paljon aikaa tuon kaiken tiedon käsittelyn muodossa.

Tässä työssä lähestyn asiaa pohtien mistä kokemuksen peruspalikat oikein koostuvat, sekä miten ne vaikuttavat taiteen tekijöihin ja kokijoihin. Puntaroin myös sitä miten aiempien kokemusten pitkä jatkumo tai sen puute vaikuttaa taiteeseen nyt ja tulevaisuudessa. Koska näen, että kokemuksen taustalla vaikuttaa vähintäänkin suuressa roolissa oletus asioiden tilasta, voisi kai sanoa, että kirjoitan oikeastaan oletuksista. Ja varsinkin siitä milloin oletamus, osuu lähelle objektiivista näkökulmaa tai jää mahdollisesti kauaskin siitä. Nostan esiin myös objektiivisen tiedon roolia niin arkisessa elämässä, kuin myös taiteessakin. Sitä miten toisinaan tuhoisatkin väärät tulkinnat virheineen tekevät meistä toisaalta samanaikaisesti lisäkysymyksiä herättäviä mielenkiintoisia yksilöitä.

Taiteellinen lopputyöni kietoutuu saman aiheen ympärille. Se käsittelee erilaisia loppupäätelmiä ja maailmankuvia, joita käsillä olevien havaintojen pohjalta kulloinkin tehdään. Työn punaisena lankana toimivat kansan uskomukset, alkaen menneisyydestä, niitä nykyhetken näkökulmasta tulkiten ja edelleen tulevaisuuteen uteliaana katsoen.

Kuten mainittua, asioiden kokeminen ei ole mikään yksiselitteinen tai pintapuolinen asia. Haluan tarkastella, tutkia ja kammeta auki aiheeseen liittyviä näkökulmia monipuolisesti. Pyrkien kurottautumaan mahdollisimman kauas oman kokemusmaailmani ulkopuolelle, kuitenkin tasapainoani menettämättä. Yritänkin pitää tutkimuksen keskellä jalkani parhaani mukaan tukevasti aloillaan, mieluiten vielä syvälle maaperään juurtuneena. Siksi pyrin aloittamaan arkisista asioista, jotka kuitenkin ovat paljon laajempaan kokonaisuuteen olennaisesti sidoksissa.

Puhuttaessa jonkin olion ulkoiseen maailmaan liittyvistä kokemuksista, näen eri aistien olevan vähintäänkin merkittävässä osassa. Tästä syystä aloitankin opinnäytteeni pikaisella biologian oppitunnilla, jonka pohjalta ponnistan ja johon haluan myös päätelmieni voivan nojata.

2 Aistit ja niiden perusluonne

Toimintakykymme ympäröivän maailman keskellä perustuu pitkälti eri aistien välittämään tietoon ympäristöstämme. Yhdessä eri aistit piirtävät meille herkeämättä mielikuvaa ympäristöstä, jonka keskipisteenä itse olemme. Ne luovat meille myös kuvaa omasta asennostamme ja ylipäätään mahdollistavat pystyssä pysymisemme (Karhumäki ym. 2014, 181). Kaikki niiden välittämä tieto on välttämättömän tärkeää, mutta loppupeleissä hyvin pieneen faktatietoon pohjautuvaa.

Arkikielessä puhutaan monesti vain viidestä aistista, mutta niiden määrä ei suinkaan rajoitu siihen. Yleisimpinä pidettyjen näön, kuulon, tunnon, hajun ja maun lisäksi tärkeään rooliin voi nostaa ainakin asento- ja tasapainoaistit. Lisäksi esimerkiksi lihaksista, jänteistä ja nivelistä löytyy omat aistijärjestelmänsä (Karhumäki ym. 2014, 181). Elimistön sisäisten tilojen aistimisesta käytetään termiä interoseptio. Alueeseen perehtynyt aivotutkija ja neurologi Antonio Damasion näkemys on, että tietoinen tunne-elämys syntyy näiden aistien havainnoista, joita sitten verrataan aivokuoren hermoverkkoihin aiemmin tallentuneisiin tietoihin (Karrasch ym. 2010, 60–61). Tässä tapauksessa pysytellään kuitenkin pääasiallisesti yleisimmin tunnetuissa perusaisteissa, sillä ne ovat aiheen käsittelyn kannalta merkitsevimmässä osassa. Muihinkin aisteihin saatetaan toki viitata, mutta lähtökohtaisesti vain hyvin pintapuolisesti.

Vaikka kyseessä onkin taiteellisen alan opinnäytetyö, haluan tuoda esiin aistit ja niiden myötä kunkin yksilölliset kokemukset sekä maailmasta, että taiteesta. Aistit ovat kuitenkin havaintoikkunamme ulos päänsisäisestä maailmasta. Näen, että ne piirtävät meille käsityksen ympäristöstämme. Tämän pohjalta saamme yksilöllisiä työkaluja luoda oma tulkinta maailmasta, jonka voimme välittää edelleen jonkun toisen koettavaksi. Mielestäni taiteilijaa voisikin ajatella jonkinlaisena kokemusten reitittimenä.

2.1 Näkö

Näkökykymme perustuu valoon, joka tulvii verkkokalvoillemme, joko suoraan itse valon lähteestä tai sitten heijastuen jonkin pinnan kautta. Erilaiset heijastukset kantavat tiedon aivoihimme prosessoitavaksi, jossa siitä luodaan jonkinlainen kuva ympäröivästä tilasta. Saamamme kuva ei välttämättä ole kovinkaan objektiivista tietoa, mutta joka tapauksessa se on merkittävänä apuna jokapäiväisessä elämässä (Karhumäki ym. 2014, 182–183).

Vaikka omin silmin näkemistä pidetäänkin monesti parhaana tapana varmistaa jonkin asian oikeellisuus, ei saatuihin havaintoihin tulisi ehkä suhtautua täysin kyseenalaistamatta. Näköä, kuten muitakin aistejamme voidaan hämätä hyvinkin tietoisesti ja suunnitelmallisesti, niin hyvässä kuin pahassakin. Taikuri voi tehdä tarkkaan harkitun koreografian luodakseen näyttävän esityksen, yhtä lailla kuin mainostaja käyttää tarkkaan suunniteltua värimaailmaa ja kompositiota luodakseen kuluttajalle halutunlaisen tunnetilan, joka ohjaisi kohti haluttua kulutuspäätöstä.

Tarkoituksellisen hämäämisen ohella saatamme myös johtaa itse itseämme harhaan. Joskin omaan näkemäänsä onkin pääsääntöisesti ihan perusteltua luottaa, lienee kuitenkin hyvä tiedostaa miten saamamme kuva oikeastaan muodostuu; sillä kyse ei suinkaan ole puhtaasta näköhavainnosta. Ensinnäkin 90 % näkökentästämme on ääreisnäön aluetta, jolle sijoittuu vain 50 % fotoreseptoreistamme. Suurin osa näkemästämme alueesta on siis sumeaa aluetta, jonka pääasiallinen tarkoitus on lähinnä liikkeen havaitseminen (Zeiss optikka, 2022). Sen perusteella voimme keskittää katseemme oikeaan suuntaan ja antaen silmänpohjalle mahdollisuus tehdä tarkempia havaintoja havaitusta liikkeestä. Suuri osa ääreisnäkömme havainnoista tosin jää utuisiksi kuviksi, joiden tarkempi luonne vain oletetaan joksikin ennalta tutuksi (Näkövammaisten liitto 2021). Muutoin arkipäiväinen elämämme kävisi käytännössä mahdottomaksi, jos varmistaisimme jokaisen havaintomme oikeellisuuden. Meillä ei yksinkertaisesti ole aikaa katsoa jokaista näkemäämme asiaa perinpohjaisesti (Mikkola 2020).

Ääreisnäön alueella olevat sauvasolut pystyvät toimimaan pimeässä, mutta värejä ne eivät kykene havaitsemaan. Sen sijaan verkkokalvon keskellä olevan tarkan näön alueella sijaitsevat tappisolut vastaavat värien havainnoinnista. Tarkan näön alueen keskellä on verkkokalvon kuoppa, jossa on pelkästään tappisoluja (Karhumäki ym. 2014, 184). Silmänpohja onkin merkittävässä roolissa luomassa kokemusta omasta näkemisestämme, ja sen tekemät havainnot voisi nähdä olevan lähimpänä objektiivista todellisuutta, niin kuin se yleisesti ottaen ymmärretään.

Harvoin kuitenkaan ääreisnäön sumeaa aluetta mielletään niin epäselväksi kuin se todella on. Toimivaa näköä tulee ehkä muutoinkin pysähtyttyä miettimään melko harvoin keskellä arkielämää. Kokonaisuutena se on joka tapauksessa monimutkainen prosessi, jossa aivot korjaavat monia silmän ”virheitä”. Ensinnäkin verkkokalvolta välittyvä kuva tulee aivoihimme väärinpäin. Lisäksi näköhermon kiinnityskohta muodostaa kuvaan sokean pisteen, joka aivojemme täytyy päättelyllä kuroa umpeen (zeiss optiikka, 2022). Puhumattakaan ääreisnäön sumeasta kuvamateriaalista, jota aivomme yrittävät parhaansa mukaan oikaista ymmärrettävään muotoon aiempien kokemusten avulla (Näkövammaisten liitto 2021).

Koko näköaistimme lepää paljolti hiuksenhienojen vivahteiden ja päättelyn varassa. Oikeastaan emme varsinaisesti näe katsomaamme kohdetta edes tarkan näön alueella. Tämä johtuu siitä, että näkömme toimii niin, että fotoreseptorit osaavat reagoida vain valo-olosuhteiden muutoksiin. Jos siis onnistuisimme lukitsemaan katseemme täydellisen liikkumattomaan tuijotukseen, alkaisi näkökentässä oleva kuva hiljalleen hävitä kokonaan. Tästä syystä silmämme tekevät jatkuvasti todella pientä liikettä kyetäkseen havaitsemaan edessämme avautuvan näkymän (Zeiss optiikka, 2022).

2.2 Kuulo

Siinä missä silmien erillään oleva sijainti auttaa hahmottamaan paremmin syvyyttä, toimii korvien erillään olevat sijainnit paikantamaan paremmin äänen

lähteen suunnan. Kun toiseen korvaan kantautuu äänivärähtely aiemmin kuin toiseen, pystyvät aivot päättämään mistä päin äänen lähde oikein on peräisin (Cochlear kuulokojeet, n.d.) Tässä kohtaa myös näkökyky otetaan monesti kuulon avuksi, havaitsemalla äänen lähde ja täten melko hyvällä todennäköisyydellä varmistaen tapahtuma. Kuten näkökyvyn kanssa, niin myös kuulossa aivoilla on iso osa kokonaisuudessa (Karhumäki ym. 2014, 188). Suuri osa päivän aikana kuulemistamme asioista ovat kuitenkin sisällöltään jo ennalta tuttuja, joten aivomme tekevät päätelmän äänen lähteestä, välttämättä sitä kuitenkaan varmuudella oikeaksi tietäen. Samoin kuin ääreisnäkömme alueella olevaa sumeaa kuvaa tulkitaan epäselvien hahmojen ja aiempien kokemusten kautta, luoden oletettu käsitys selkeästä näkymästä. Ympäristömme on täynnä tuttuja ääniä, joista teemme pikaisen tulkinnan niihin reagoimisen suhteen. Kaupunkialueella voi esimerkiksi kuulla vaarasta kertovien sireenien ujeltavan seitsemän sekunnin ajan, jokaisen kuukauden ensimmäisenä arkimaanantaina kello 12. Vaikka kyseessä onkin nimenomaisesti yleinen vaaranmerkki, niin yleisesti ottaen kyseisessä ympäristössä elävät osaavat aiempaan kokemukseensa nojaten tulkita tämän hälytysäänen sisällöltään harmittomaksi järjestelmän testaukseksi (Pelastustoimi n.d.). Saman äänen esiintyessä jonain toisena päivänä, tai sen muutoin jatkuessa pidempänä voimakkuuttaan vaihtelevana ujelluksena, muuttaisi varmasti asiaan suhtautumisen täysin.

Mitä tutumpi äänimaisema korviimme kantautuu, sitä vähemmän siihen tulee yleensä kiinnitettyä huomiota ja lähinnä kiittaamme sen alitajuisesti vaarattomaksi ääneksi, johon ei tarvitse kiinnittää sen enempää huomiota. Pienetkin poikkeavuudet kuitenkin terävöittävät aistimme etsimään mahdollista vaaran lähdeä. Vauhdilla lähestyvä auton ääni voi kuulostaa sinänsä uhkaavalta, mutta jos olemme itse kävelytien puolella ja saamme lähestyjästä näköhavainnon, joka vahvistaa sen olevan autotien puolella voimme aikaisempiin kokemuksiimme vedoten todeta tilanteen olevan kohtuullisen turvallinen.

Toisaalta taas oikaistessamme puiston läpi, saattaa pusikosta kuuluva voimakas rapina saada aistimme taas herkistymään. Saatamme kuulla

pusikosta selkeääkin ääntä, mutta jos emme saa kuulomme tueksi näköhavaintoa sen lähteestä, voivat aivomme alkaa kuvitella äänen lähteeksi petoeläimen, tai vähintäänkin suuren ja pahantahtoisen rotan. Omissa kokemuksissani äänen lähteeksi on kuitenkin lähestulkoon aina osoittautunut lehtien seassa näköhavainnolta piilossa oleva, kuivia lehtiä rapisteleva mustarastas.

2.3 Tunto

Suuri osa tuntoaisteista löytyy iholta, jossa hermopäätteet vastaanottavat erilaisia tuntoaisteja, kuten kosketusta, painetta ja värinää (Karhumäki, 2014, 179) Lisäksi lämpötilaeroja tulkitaan ihon kaikilla vapaana olevilla hermopäätteillä. Kylmää aistivat hermosolut aktivoituvat, kun ihon lämpötila laskee alle 37 asteen. Lämpimän aistinsolut aktivoituvat, jos lämpötila on 37–45 °C. Tätä korkeammassa lämpötiloissa alkavat kipusolut viestittää kudoksen vaarasta (Nygren 2014)

Siinä missä näkemämme asiat häviäisivät näkökentästämme ilman silmien jatkuvaa pientä liikettä, myös tuntoaisti vaatii tilanteen muutosta lähettääkseen viestin eteenpäin aivojemme tulkittavaksi. Tästä syystä emme varsinaisesti tunne päällämme olevia vaatekappaleita, jos pysymme itse paikallamme. Liikkeen luoma ärsyke kulkeutuu aivoihimme, antaen niille mahdollisuuden alkaa tulkitsemaan ympäristöä, siitä saamansa tiedon pohjalta, jälleen verraten sitä aiempiin kokemuksiimme (Karhumäki ym. 2014, 178–179).

Suurin osa tuntoaistimme kokemista asioista prosessoidaan aivoissa, usein yhteistyössä muiden aistien kanssa. Jos vaikkapa saamme käsiimme uuden esineen, yleensä pyörittelemme sitä tiiviisti aistinsolujen valtaamissa käsissämme, samalla esinettä katsoen, sekä mahdollisesti muitakin aisteja hyödyntäen (Karhumäki ym. 2014, 178–179). Lapsilla on tässä kohtaa monesti tapana hyödyntää myös makuaistiaan, laittamalla vieraita esineitä suuhunsa. Kokemuksen kertyessä aikaa myöten, ei esimerkiksi hiekkalaatikon hiekan tunkeminen suuhun tunnukaan enää toteuttamisen arvoiselta idealta.

Kaikissa tuntoaistimuksissamme eivät kuitenkaan aivot ole mukana osallistumassa. Erilaiset väistämörefleksit tulevat suoraan selkäytimestä, eikä niitä jäädä sen kummemmin tulkitsemaan, vaan niihin reagoidaan välittömästi (Nygren 2014) Esimerkiksi kohdatessamme polttavan kuumaa tuntea, siirrämme itsemme tai osamme välittömästi etäämmälle, välittämättä poltteen lähteestä.

2.4 Maku

Monesti kuulee puhuttavan siitä, kuinka esillepano on puolet makukokemuksesta ja miten annoksen nauttiminen alkaa jo silmien välityksellä. Toki unohtamatta annoksesta kantautuvia hajumolekyylejä tai kuumalta pannulta tarjoiltavan annoksen rasvan tirinää. Ennen kuin ensimmäistä suupalaa ehtii päästä tosissaan maistamaan, voi malttamattoman ruokailijan kitalakikin kokea matkalla aistimuksen kuumasta pieniasteisen palovamman muodossa. Kun suupala saadaan lopulta toimitettua kielen makunystyröiden ulottuville, astuu makuaisti vasta oikeasti mukaan kuvaan. Ensimmäiset aistimukset otetaan yleensä vastaan kielessä olevilla kielinystyillä, joiden reunaurteissa on pieniä makusilmuja, mutta makua aistivia soluja löytyy myös ikenistä, kitalaesta, suuontelosta sekä ruokatorven alkuosasta. Solujen sama informaatio lähetetään kolmea eri hermorataa pitkin aivojen käsiteltäväksi (Nygren 2016)

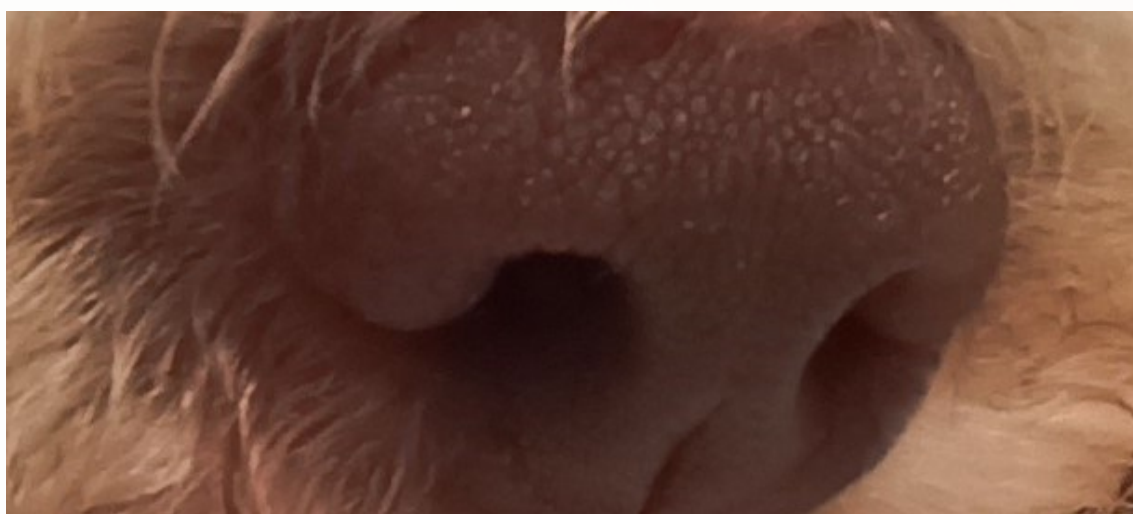
Makuaisti pohjautuu ainakin viiteen eri perusmakuun, joiden pohjalta luodaan tarkempi kuva makuelämyksestä. Makuja ovat makea, hapan, suolainen, karvas ja umami. Lopulliseen elämykseen vaikuttaa monikin asia, aina nälkätilasta lähtien ympäristön luomaan tunnelmaan (Nygren 2016) Jälleen aiemmat kokemukset muokkaavat vahvasti elämystä. Esimerkiksi homeisen ruuan syöminen jättää helposti ainakin hetkellisen vastareaktion, vaikka juuri sillä hetkellä syötävässä tuotteessa ei olisi pienintäkään vikaa. Erilaiset yhdistelmät, sekä niitä ympäröivät tapahtumat voivat muokata todella moninaisia assosiaatioita eri makujen suhteen. Yksi melko yleinen tapahtumaketju liittyy nuoruusiän ensimmäisiin alkoholikokeiluihin. Haltuun on ensin saatu jokin

viinapullo, mitä ei kuitenkaan makusyistä ole haluttu sellaisenaan juoda. Tästä syystä on kaupasta haettu jokin hyvä juoma lantringiksi. Yleensä sekoitussuhde on ollut melko viinainen, mikä on pilannut juoman jo lähtökohtaisesti. Vielä kun tämä makupommi on muutaman tunnin päästä palannut oksennuksen maulla höystettynä, nenän samalla haistellessa edellisen vessanpöntön käyttäjän tuotoksia, on kyseinen juotava luultavasti siirtynyt loppuiäksi suosikin puolelta mustalle listalle. Välttämättä siitä, onko kyseiseen juotavaan sotkettu tippaakaan mitään muita tuotteita.

2.5 Haju

Hajujen havaitsemisessa keskiöön nousee hengitysilma ja sen mukana nenäonteloon kulkeutuvat kaasut ja pisarat, jotka kantavat mukanaan erilaisia hajumolekyylejä. Ennen ilman päätymistä nenäonteloon asti, se törmää nenäkarvoihin, jotka suodattavat suurimmat hiukkaset ja epäpuhtaudet pois ilmasta. Nenäontelossa hajut törmäävät hajusoluihin, joissa kussakin on paljon erilaisia hajureseptorimolekyylejä, jotka sitovat hajumolekyylit itseensä. Nenäontelosta tieto hajusta kulkee hajuhermoja pitkin hajuaivuoreen (Yle 2007)

Koska tieto hajuista kulkee aivoihin lyhyttä reittiä ja ne käsitellään samalla alueella kuin tunteet, aiheuttavatkin tuoksut monesti voimakkaitakin tuntemuksia hyvinkin vanhoista muistoista (Leppävuori 2015)

3 Todellisuuskuvan muodostuminen

Kuten aistien perustiedoissa kävi jo alustavasti ilmi, niin aistimme toiminnan pohjana ovat saadun datan pohjalta tehdyt päätelmät. Päätelmät ovat kuitenkin pohjimmiltaan vain valistuneita arvauksia ja oletuksia, joita tehdään aiemmin saadun tiedon pohjalta. Toisin sanoen aiemmat kokemuksemme toimivat eräänlaisena kuvapankkina, johon uusia havaintoja verrataan, etsien yhtäläisyyksiä niiden väliltä. Jos siis näemme ääreisnäössämme hämärästi vaikkapa suuren objektin, jonka etu- ja takaosa ovat matalampia kuin keskiosa ja havaitsemme sen liikkuvan tietyllä nopeudella, samalla matalaa hörinää pitäen; voimme olettaa kyseessä olevan auto. Jos tuo objekti liikkuu vieläpä muusta ympäristöstä väriltään poikkeavaa väylää pitkin, voimme varmemman tulkinnan lisäksi ennustaa minne objekti on seuraavaksi menossa. Samassa tilanteessa saatamme saada havainnon edessäpäin näkyvistä, väriään vaihtavista valoista. Edessäpäin ilmaantunut punainen ympyrä voidaan melko varmasti tulkita pysähtymiskäskyä välittäväksi viestiksi, eikä esimerkiksi puusta roikkuvaksi omenaksi. Tällä oletuksella voimme taas edelleen suunnitella omaa etenemistämme ympäröivässä tilassa. Haluamme ehkä päästä oletetun tien toiselle puolelle ja nyt siihen olisi ilmaantunut päätelmiemme perusteella hyvä tilaisuus.

On tosin mahdollista, ettei auto pysähdykään punaisiin valoihin, tai se saattaa myös lähteä äkillisesti kiihdyttämään päälle, juuri kun ympäristöstä tehdyt päätelmät ovat ohjanneet askelemme suoraan sen eteen. Sama teoreettinen riski on läsnä aina kun lähdemme ylittämään suojatietä, kävelijöille suunnatun vihreän valon palaessa ja kertoessa näennäisen turvallisesta ylitysjankohdasta. Vihreä valo ei kuitenkaan takaa mitään ylimaallista suojaa yllemme, vaan pikemminkin sen voinee nähdä eräänlaisena yhteisön ennalta sovittuna kommunikoinnin lisävälineenä.

Samoin kuin valottomalle suojatielle astumista puntaroidessamme, saatamme tehdä ylittämispäätöksen ilman lisävälineitä, sen perusteella, että olemme saaneet katsekontaktin kuskiin ja hän selkeästi hidastaa vauhtiaan. Mitä

todennäköisemmin kuski kyllä hidastaa vauhtiaan, vaikka pysähdyksiin asti, jos suojatien ylitys kestääkin niin kauan, että auto ehtisi muutoin osumaan ylittäjään. Toisaalta yhtä lailla on mahdollista, että kuski onkin liikkeellä jonkin itselleen tärkeän agendan sokaisemana ja on nyt varta vasten hakemassa uhria yliajonsa kohteeksi. Varsinkin, kun olemme saaneet luultavasti vähintäänkin uutisten muodossa tietoa, että tällainen tapahtuma on täysin mahdollinen ja vieläpä viime aikoina yleistynyt tapa toteuttaa terroristisia iskuja (Euroopan parlamentti 2021). Silti tietä ylittäessä emme edes harkitse piiloutumista kohti tulevalta autolta, vaan sen sijaan puntaroimme astumista suoraan sen ajoreitille. Annamme siis käytännössä henkemme täysin tuntemattoman tahon käsiin, vieläpä todennäköisesti monta kertaa päivässä. Vaikka turvallisesta tien ylityksestä ei olekaan mitään takeita, olemme käytännössä pakotettuja luottamaan muiden toimintatapaan jatkuvasti arjessamme. Erityisen korostuneesti, jos haluamme elää ja liikkua kaupunkiympäristössä. Toki luonnon keskellä on yhtä lailla omat oletuksen ja luottamisen kohteensa, mutta selkeyden vuoksi tässä tekstissä pysytellään lähtökohtaisesti saman tyyppisessä ympäristössä.

Havaitsemisen herkyys väärille tulkinnoille

Epämääräisenä hahmona lähestyvä kohde, joka on oletettu autoksi, voisi olla myös meitä lähestyvä örisevä karhu. Tavallaan karhu tuntuu jopa todennäköisemmältä vaihtoehdolta, jos asiaa tarkastelee historian kautta. Nykyisen tyyppiset autot ovat kehitetty kuitenkin alle 150 vuotta sitten ja alkaneet konkreettisesti asettumaan osaksi maapallon elämää vasta noin 120 vuotta takaperin (Lehtola 2019). Karhujen olemassaoloon verrattuna autot ovat siis vasta aivan tämän päivän ilmiö, joiden kanssa ei ole samanlaista ylisukupolvista kokemuspohjaa. Karhun kohtaaminen luonnossa luultavasti saakin useimman pelkoreaktiot heräämään, vaikkei kyseistä eläintä olisikaan ikinä kohdannut.

Karhun tapaaminen kaupunkiympäristössä on tietysti äärimmäisen epätodennäköistä ja onkin täysin järkevää olettaa, että kyseessä on enemmän auto kuin karhu. Siitä huolimatta näen tämän olevan vain olettamus, kuten koko muukin todellisuuskokemuksemme.

Mistä tämä kuva todellisuudesta sitten oikein rakentuu? Nykyhetkessä saamamme informaatio ja sen pohjalta tehdyt päätelmät perustuvat siis hyvin pieniin tiedonmurusiin, jonka pohjalta aivomme rakentavat kokonaisempaa kuvaa. Mielestäni luotamme melko sokeasti tähän kuvaan ja joudumme helposti kieltävän hämmennyksen valtaan, jos päätelmämme eivät pidäkään täydellisesti paikkaansa. Voisikin ajatella, että tällöin kokemuksemme todellisuudesta murtuu tai joutuu ainakin kyseenalaiseen valoon. Menetämme siis tunteen hallinnasta ja ymmärryksestä mitä ympärillämme oikein tapahtuu. Mihin oikeastaan uskaltaa enää luottaa, jos mielen valtaa tunne siitä, että ympäröivä todellisuus ei vastaakaan sitä käsitystä, jonka olemme siitä mielessämme rakentaneet.

Koska näin ei kuitenkaan yleisesti ottaen käy arjessamme jatkuvasti, järjestelmää voinee pitää lähtökohtaisesti toimivana. Se tosin jättää taakseen lisäkysymyksiä kokonaiskuvamme todellisuuspohjasta. Kun kerran havaintomme perustuvat todella pieneen faktatietoon, niin mistä oikeastaan tiedämme kuinka paljon todellisuudessa teemmeäkään vääriä tulkintoja huomaamattamme. Näen, että olemme oman maailmankaikkeutemme keskellä sijaitseva havaintopiste, jonka seurauksena jäämme itse kaikkein suurimpaan katveeseen. Samasta syystä, niin hyvät kuin huonot puolet on paljon helpompi havaita sivusta käsin. Varsinkin, kun olemme todella alttiita sokeutumaan jopa sellaisille asioille, joita varta vasten yritämme tarkkailla.

Daniel Simons ja Christopher Chabris kehittivät 2000-luvun alussa asian havainnollistamiseksi testin, jota kutsutaan näkymättömäksi gorillaksi. Sen perusajatuksena on asetelma, jossa kaksi ryhmää heittelee palloa toisilleen ja katsojan pitää laskea kuinka monta kertaa toinen ryhmä heittää pallon toisilleen. Testin aikana heittelijöiden joukkoon asteelee gorillapukuun

sonnustautunut ihminen. Kun koehenkilöiltä kysytään, näkivätkö he gorillaa, niin useimmat eivät ole sitä havainneet lainkaan (Kaaro 2013).

Samaa asetelmaa sovellettiin myös röntgenlääkäreihin niin, että tutkittavien kuvien joukossa oli kuvia, joissa näkyikin gorilla. Syöpäpesäkkeiden etsimiseen keskittyneistä 21:stä lääkäristä vain neljä oli havainnut gorillan. Tämä siitä huolimatta, että heidän katseensa oli osunut suoraan gorillan kohdalle (Kaaro 2013).

Yksi testissä käytetyistä kuvista

Kokemuksen siirtyminen eteenpäin

Jos tulemme uuteen tilaan, alamme heti tutkia sitä ja luomaan siitä jonkinlaista käsitystä saamamme tiedon mukaan. Punnitsemme tilassa olevia asioita ja tapahtumia saamamme informaation pohjalta, joita sitten vertaamme aiempiin

kokemuksiimme ja luomme niiden pohjalta käsityksen ympäristöstä. Päätelmiimme vaikuttavat aiemmat omakohtaiset kokemuksemme, sekä muu elämän aikana omaksuttu tietämys. Mutta kantautuuko kokemuspohjamme oikeasti paljon kauemmas? Kuinka paljon vaikkapa ylisukupolviset traumat tai pienemmät ja vähäpätöisemmät tapahtumat vaikuttavat kokemukseemme tässä hetkessä? Suomessa on monessa suvussa suhtauduttu vähintäänkin epäillen itänaapurimme toimintaan, ilman mitään omakohtaista kokemusta kyseisestä kansakunnasta. Mahdollinen omakohtainen kokemuskin on monella varmasti valmiiksi voimakkaasti latautunut, mikä edelleen vaikeuttaa objektiivisen havainnon tekemistä tässä hetkessä. Se miten aiemmin kuullut asenteet sitten vaikuttavat toimintaamme tässä hetkessä, ei olekaan kovin yksiselitteistä. Jos aiemmat sukupolvet ovat luoneet meille vuosikausia vihamielistä kuvaa, voi pitää todennäköisenä, että omakin suhtautumisemme on syyttävälle pohjalle rakentunut.

Toisaalta aiemmin kuulemamme negatiivisen suhtautumisen voi myös nähdä laukaisevan täysin vastakkaisen reaktion. Jos vaikkapa omat kokemuksemme parjatun ihmisryhmän kanssa ovat olleet positiivisia, samalla kun olemme kuulleet toisesta suunnasta pelkkää negatiivista. Lienee todennäköistä, että alamme kyseenalaistaa meille välitettyä tietoa. Ehkä jopa alamme ylikompensoimaan tilanteita, välttääksemme sortumista ennakkoluuloihin, joita kohti jokin muu taho on ohjannut meitä. Ehkäpä emme kykenisi tavalliseen tapaan näkemään normaaleja oikeita varoitusmerkkejä, vaan olettaisimmekin virheellisesti olevamme ennakoasenteellisia. Niin, että lopputuloksena toimisimmekin lapsenomaisella naiiviudella, emmekä kylmän analyttisellä ja faktapohjaisella tavalla.

Aikaisimpien sukupolvien kokemusten välittyminen eteenpäin suorina näkemyksinä ja väitteinä on melko yksiselitteistä tunnetilojen eteenpäin välittämistä. Mutta kuinka paljon edellisten sukupolvien kokemuksista voikaan siirtyä meille hienovaraisemmin, niin sanotusti veren perintönä. Erityisesti juuri sodan aiheuttamien traumojen on todettu periytyvän ainakin neljä sukupolvea eteenpäin (Salakari 2021)

Kuinka pitkälle historian alkuhämmäriin moni arkisista kokemuksistamme mahtaakaan linkittyä? Monen lapsi on tullut polttaneeksi kätensä tummalla, mutta kuumalla keittolevyllä, ennen kuin on oppinut varomaan sitä. Sen sijaan paljon pidemmän yhteisen taustan omaavaa elävää tulta osataan yleisesti varoa aivan toisenlaisella tavalla.

Oman taiteellisen työskentelyn asettuminen aihealueeseen

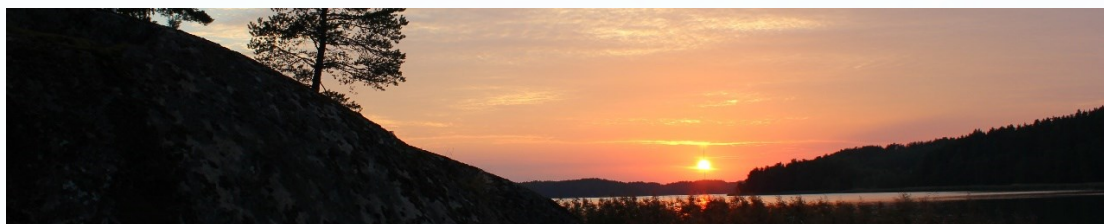
Taiteellisessa opinnäytteessäni käsittelen ympäröivästä maailmasta luotuja eri kokemusmaailmoja, sekä erityisesti niiden näyttäytymistä eri aikakusina. Lähestyn työtä ensisijaisesti eri kansanuskomusten kautta, sillä näen niiden antavan jonkinlaista aikalaiskuvaa parhaiten. Toki itse sitten tulkitseen tuota aikalaiskuvaa omasta aikaikkunastani, läpikotaisin nykyhetken värittämänä. Jos kävisin keskustelua henkilön kanssa, joka on elänyt viittaamiini kansanuskomusten aikoina, hän mahdollisesti nauraisi tai kenties suuttuisikin sille näkemykselle, jonka olen omasta vinkkelistäni kehittänyt. Olen kuitenkin oman aikani vanki, joten sillä tulokulmalla joudun väistämättä asiaa käsittelemään.

Suuri osa vanhoista kansan tarinoista ja uskomuksista tuntuu helposti hassuilta ja melko hölmöiltäkin tästä aikaikkunasta katsottuna. Joihinkin niistä olen kuitenkin huomannut saavani yllättävän paljon kaikupohjaa omien kokemusten kautta, mikä tuntuu jonkinasteiselta yhteyden löytämiseltä menneeseen aikaan. Työssäni esiintyy esimerkiksi paljon pääskysiä muistuttavia hahmoja, ja niiden kautta olenkin kokenut saaneeni ehkä suurimman ymmärryksen tunteen aikalaisajattelusta. Kokemus liittyy pääskyjen talvehtimiseen ja ennen kaikkea niiden matkaan kohti päämääräänsä. Yhden vanhan uskomuksen mukaan pääskyt sukelsivat talveksi vesistöjen pohjaan pakkasta piiloon ja nousivat sieltä jälleen kesän tullen. Monissa uskomuksissa talvehtiminen yhdistyy myös lintukotoon, jonne pääskytkin pystyivät muiden lintujen tapaan lentämään linnunrataa seuraten. Ne lensivät sitä pitkin, kunnes päätyivät lopulta horisontin

rajaan, jossa oli pienen pieni rako, josta ne pääsivät sitten pujahtamaan toiselle puolelle (Ojanen 2015, 43).

Olen päässyt viettämään useamman kevään ja syksyn paikassa, jonne linnut kerääntyvät muuttomatkojensa yhteydessä. Myös keväällä, mutta varsinkin syksyn aikaan vanhat kansanuskomukset tuntuvat heräävän eloon ympärilläni. Kun pääskyt alkavat kerääntyä ympäristöön, tietää, että syksyn tulo on nyt väistämättä alkanut. Iltojen jatkaessa viilenemistään, pääskysten lukumäärän yhä jatkaessa kasvuaan, niiden pinnan läheisyydessä tapahtuvaa lentoa ei enää voi olla huomaamatta. Pääskyt lentävät aivan vesirajan tuntumassa ja helposti tulee tunne, että ne joutuvat veden varaan, jos vastaan tulee yksi vähänkin suurempi aalto. Pääskysten toiminnan seuraamisen mahdollistava paikka sijaitsee saarella, jonne tarvitsee mennä veneellä. Tämä on antanut yllättävän lisätarkkailun mahdollisuuden lintujen touhuihin.

Varsinkin auringonlaskun aikaan, liikkuessani pienellä soutuveneellä, joka on varustettu 8 hevosvoiman perämoottorilla. Tällöin pääskyt kerääntyvät herkästi veneen ympärille ja lentelevät sen välittömässä läheisyydessä. Samalla tapaan kuin valtamerien delfiineillä on tapana uida toisinaan veneiden kanssa yhtä matkaa. Pääskyt vain toimivat pinnan yläpuolisessa maailmassa, joskin aivan sen rajapinnassa. Linnut lyöttäytyvät veneen ympärille erityisesti ajaessani kohti horisontissa siintävää auringonlaskua. En tiedä syytä tähän, mutta oletan sen liittyvän ötököiden helpompaan saalistamiseen, sillä ainakin omiin silmiini ne erottuvat yhä himmenevää auringon luomaa vastavaloa vasten todella selkeästi. Mahdollisesti liikkuvan veneen luomat ilmavirtaukset jotenkin myös asettavat veden rajassa liikkuvat hyönteiset helpommaksi saaliksi. Joskin minut aina valtaa noina hetkinä tunne, että niiden toiminnan takana olisi halu nauttia auringon ja kesän viimeisistä säteistä kanssani, saman keskinäisen tunteen vallitessa, liitäessämme yhdessä pitkin veden rajapintaa.

Kun joudun ennen pitkään kääntämään veneen kurssia päästäkseni päämäärääni, eivät linnut enää seuraa yhtä suurella innolla venettäni, vaikka jokunen irtomatkustaja yleensä jääkin ympärilleni hetkeksi ihmettelemään. Asiayhteyden suhteen suuremman joukon toiminta on kuitenkin oleellisempaa. Ne ainakin näyttävät jatkavan lentoaan kohti aurinkoa, kunnes lopulta häviävät horisontin rajaan, tai kenties sukeltavat pinnan alle. Lintujen toimintaa voi hyvin seurata myös saaresta, eli maalta käsin. Syksyisinä iltoina pääskyt kiertävät saarta lukuisia kertoja, kunnes lopulta häviävät näkökentästani. Johtuen sijainnista kyseisellä saarella, näen illalla juuri aurinkoisen puolen, jonka pinnan väreilyn lomaan ne aavemaisesti häviävät, kuin taikaiskusta. Ne tekevät tätä joka ilta ja kiertävät saaren monia kertoja, kunnes jonkin kierroksen jälkeen niistä ei enää näy vilaustakaan ja itsellekin tulee tunne, että päivä taisi nyt virallisesti olla tässä, seuraavaksi tulevat vain tuhannet hyttyset. Koska kyseessä on kuitenkin syysaika, katsoo niiden saaren kiertämistä määrätyn laisella kaiholla. Sillä tiedostaa jokaisen kierroksen päättymisen hetkellä, että pääskyt saattavat palata seuraavalle kierrokselleen vasta ensi kesänä.

Vanhojen kansanuskosten kautta päädyin pohtimaan eri aikakausina näyttäytyviä eriäviä käsityksiä maailman toiminnasta ja varsinkin mysteerejä, jotka askarruttavat kussakin ajassa. Muinoin taivaanrannan horisontti jätti taakseen mystisen maailman, jonne linnutkin pakenivat talvea karkuun. Se oli tavoittamattomissa ja tarjosi siinä ajassa rationaalisen tuntuksen vastauksen moneen avoimeen kysymykseen. Vaikka ajatus saattaa tuntua ehkä hölmöltä, niin oikeastaan paljoa ei ole muuttunut. Myös oman aikamme suuria mysteereitä on se, mitä horisontin takana on. Horisontti vain on siirtynyt kauemmas, asettuen mustan aukon rajapinnalla olevaan tapahtumahorisonttiin. Voimme havaita sen olemassaolon, mutta emme kykene näkemään sen yli, samoin kuin muinoin ei kyetty näkemään taivaanrannan taakse.

Teoksessani musta aukko onkin kuvattu työn yläosaan, josta pääskysten parvi tulee esiin, lentäen aikaa kuvaavan spiraalin muodossa yhä alemmas ja alemmas, lopulta häviten lattian tasossa olevaan taivaanrantaan kuvaavaan horisonttiin. Siinä kohtaa se törmää toiseen, lattiapinnan alta nousevaan

spiraaliin, jonka keskustaa lähemmäs mentäessä sen eri materiaalit ovat sekoittuneet yhtenäiseksi virraksi. Spiraalin ulkokehälle tullessa vesi ja maa alkavat erottautua toisistaan selkeämmiksi ja itsenäisemmiksi objekteiksi, samalla kun ne nousevat myös ylemmäs lattiapinnasta. Tässä kohtaa myös pyörteen pintaa loistellaan maalaavan tulen lähde, muuttuu konkreettisen objektin muotoon, eli auringoksi työn keskellä seisovan pienen lintukodon asukkaan käsiin. Samalla alueella myös ilma asettuu havaittavaan muotoon, sen kannatteleminen lentävien pääskyjen välityksellä.

Aurinkoa kädessään pitelevä lintukodon asukas muistuttaa todella lyhyttä aikuista, sillä vanhoissa kansan uskomuksissa heidän kerrotaan olleen pieniä ihmisen kaltaisia hahmoja (Talve 2012) Omasta näkökulmasta tulkitseen asiaa niin, että lintukotolaisen voisi nähdä jonkinlaisena vastineena äiti maalle tai vastaavalle käsitteelle. Eli koen lintukotolaisten olevan yleisesti luontoa ja sen perimmäistä luonnetta kuvaavia hahmoja. Tästä syystä hahmo koostuu eri luonnon elementeistä. Sen ihon pinta on vankkaa peruskalliota, jonka aikaikkuna on pituudessaan ihmiselle vaikeasti sisäistettävä. Päälaella taas kasvaa niin ikään ikivanhaa jäkälää ja takaraivolta laskeutuvat hiukset ovat jäätä, joka sulaa veden muotoon, tippuen osaksi alla virtaavaa elementtien pyörrettä, jonka äärellä se seisoo. Hahmon päällä oleva mekko taas on edestä koivua ja takapuolelta mäntyä muistuttavana puuna kuvattua. Aikakäsityksessä

koen puiden asettuvan lähelle omaamme, vaikka se voikin lajikohtaisesti vaihdella toki hyvin suurestikin.

Pohdin työssäni myös paljon ajatusta siitä, kuinka luomme oman käsityksemme todellisuudesta pienten olettamuksien pohjalta, josta sitten rakennamme koko maailmankuvamme. Tämä kuva taas asettuu kuin puolivahingossa objektiiviseksi totuudeksemme, vaikkei kelläkään muulla olekaan olemassa täysin vastaavaa todellisuuskokemusta. Sen rinnalla kulkee pohdinta siitä, kuinka hölmöiltä vieraat maailmankuvat saattavat tuntua, jos niiden kanssa ei löydä itse mitään kunnollista tartuntapintaa.

Voisi ajatella, että ihmiset eivät suhtautuisi niin epäluuloisesti ja pelon valtaamina sellaisiin henkilöihin ja kansoihin, joista heillä ei ole paljoa tietämystä saatavilla. Koska ennakkoluulojen ongelmallisuus on ainakin omassa kuplassani niin usein esille nouseva ongelmien aiheuttaja. Ehkä mittakaavan kasvaessa liian suureksi, ja tuntemattomuuden kohteen ollessa ainakin henkisesti tarpeeksi etäällä, jokin ymmärryksen kynnyks kuitenkin ylittyy ja primitiiviset vaistot ottavat väkisinkin vallan.

Moni on varmasti kokenut ainakin pienimuotoisena vihantunteen, joka on johtunut puhtaasti tilanteen ymmärtämättömyydestä. Tunne on sittemmin saattanut muuttua ehkä täysin vastakkaiseen suuntaan, kun vihan kohteeseen onkin päätyntä tutustumaan. Esimerkiksi kaupassa joku on saattanut törkeästi kiilata kassajonossa eteesi. Tämä on herättänyt suunnatonta raivoa sinussa, ehkä nälästä ja väsymyksestä johtuen. Saman päivän iltana menet kaverisi juhliin, jossa kyseinen henkilö kertoo omakohtaista tarinaa, kuinka hän aiemmin päivällä oli unohtanut hellan levyn päälle mennessään kauppaan. Kaupassa ollessaan hänen päähänsä oli yhtäkkiä pilkahtanut mielikuva päälle jääneestä levystä ja kotiin yksin jääneestä koirasta. Siksi hän siis oli kauhealla kiireellä suunnannut kassojen läpi kotia kohtia. Hän kertoo, kuinka oli paniikin vallassa luultavasti etuillut muita asiakkaita, ja nyt jälkikäteen rauhoittuneena häntä hävettää koko oma toiminta. Ihan jo siksikin, ettei hän paniikin keskellä tajunnut vain laskea ostoksia pois kädestään ja kävellä suoraan pois kaupasta, ilman lisäviivästystä ja muiden turhanpäiväistä terrorisointia. Tämän pienen lisätiedon

valossa aikaisempi vihan tunne kyseistä henkilöä kohtaan on luultavasti laantunut ja ehkä jopa muuttunut enemmänkin huolen värittäväksi mielenkiinnoksi siitä, että ei kai kyseisen henkilön koira ja asunto säilyivät kuitenkin kunnossa. Mahdollisesti saatat jopa pohtia, että toivottavasti en vain hidastanut omalla toiminnallani hänen pyrkimystään päästä nopeasti kotiin pelastamaan tilanne, olihan hänellä sentään hyvin perusteltu syy toimintaansa.

Työni ehkä hankalimmin aukeava osio näyttäytyy useilla peilin paloilla esitetty alueena, joka kuvastaa ihmisen käsityskyvyn ulkopuolelle jäävää aluetta yleisesti. Peilien yhtenä ajatuksena on hajottaa käsityksemme sen tilan rajallisuudesta, jossa niitä katsomme. Eli pyrin asettamaan kyseenalaiseksi omaa havaintokykyämme rajoittavat esteet. Vaikka itse emme sinänsä voi kulkea, nähdä tai muutoin aistia jonkin esteen takana olevia asioita, niin on hölmöä lähteä olettamaan, etteikö kukaan muukaan voisi niin tehdä. Esineenä peili asettuu tässä asetelmassa harmaalle alueelle, sillä se luo asetelman, jossa havainto valheellisesti väittää tilan jatkuvan sen taakse. Aikaisempi kokemus peilien suhteen kuitenkin auttaa estämään yhteentörmäystä väijäämättömästi lähestyvän hahmon kanssa.

Peilit viittaavat muutoinkin samaan ihmiskeskeiseen ajatteluun, johon taidamme olla ainakin jollain tasoin pakotettuina. Niiden valtaama alue alkaa työssäni heti ymmärrettyä maailmaa kuvaavan alueen jälkeen. Ajatuksena onkin, että kun ihminen tutkii uutta tuntematonta ympäristöä tai asiaa, hän näkee ensimmäiseksi siellä itsensä. Kuvaavasti, jo vuonna 1434 Jan van Eyck intoutui urauurtavasti peilin välityksellä lisäämään juuri itsensä mukaan tekemäänsä Arnolfinin häät maalaukseen, eli omaan tulkintaansa tekemistään havainnoista (The National Gallery n.d.).

On vaikea asettua samanaikaisesti jonkun toisen kokijan asemaan niin, että myös tulkitsee sitä sellaisten aistihavaintojen kautta, joita ei itse lainkaan omaa. Tämän tyyppinen ajattelu on kuitenkin jollain tasolla välttämätöntä, jos todella haluamme ymmärtää roolimme osana muuta luomakuntaa, maailmankaikkeudesta puhumattakaan. Olemme sentään onnistuneet laskemaan itsekeskeisyytemme tasoa sen verran, että enää emme oleta koko

muun maailmankaikkeuden pyörivän itsemme ympärillämme. Siitä huolimatta asemoimme itsemme yhä kovin helposti erikoisarvoiseen asemaan suhteessa muuhun luontoon. Kvanttifysiikan parissa tosin nostetaan esiin tutkimuksellinen ongelmakohta ihmisen asettuessa radikaaliksi osaksi muuta ympäristöään. Sillä voimmeko ikinä täysin ymmärtää sitä tilaa, jossa elämme, jos kerran olemme itse osa tutkimaamme maailmaa (Kallio-Tamminen 2006, 332). Itse en voi sanoa ymmärtäväni kvanttifysiikan saloja. Mutta aiemmin mainitsemani itsensä havainnoimisen ongelman nimissä tunnistan tämän ongelman olemassaolon.

Koettaessamme luoda käsitystä maailmasta omien kokemustemme pohjalta, tulemme helposti sokeaksi muille tavoille aistia ympäröivää maailmaa, jopa oman lajimme sisällä. Filosofi Maurice Merleau-Ponty ja teoreetikko Gregory Bateson ovat kummatkin esittäneet pohdintaa sokean kepeistä. Pohdinta keskittyy siihen, mistä sokean henkilön minä alkaa. Päätelmänä on, että keppi laajentaa henkilön aisteja, tullen osaksi aistijärjestelmää. Alkaako henkilön kokemus nyt siis kepin kärjestä, puolivälistä sitä, kahvasta vai ovatko kyseiset vastausvaihtoehdot kenties liian rajallisia (Sheldrake 2024, 168)

Pinta, pohja vai taivas?

Jos asiaa tarkastelee toisen olennon näkökulmasta, on tietoisuuden tutkijan, Anil Sethin kuvailema mustekala siihen hyvä havainnollistaja. Sillä mustekalan kokemusmaailma rakentuu hyvin toisin kuin ihmisellä. Tavallisen mustekalan O. vulgariksen kognitiiviset kyvyt ovat ihmisenkin näkökulmasta katsottuna hyvät.

Se osaa ratkaista hyvin niille asetettuja ongelmia ja ne ovat kykeneviä oppimaan jo lajitoveriensä toimintaa seuraamalla. Mustekalan aistit yhdistettynä sen toimintaan näyttävät ihmisen näkökulmasta kovin vaikeasti samaistuttavilta. Ne pystyvät sovittamaan oman värinsä, muotonsa sekä pintansa rakenteen ympäristöön niin täydellisesti, että ne muuttuvat lähes näkymättömiksi. Asian tekee vielä omituisemmaksi se, että mustekalat ovat värisokeita. Niiden koko aistien luoma kokemus rakentuu hyvin toisin kuin ihmisellä myös siinä mielessä, että silmien lisäksi ”näkemiseen” osallistuu sen iholla olevat herkäät solut, joiden aistikokemus on myöskin mustavalkoinen. Nähdään kuitenkin, että sen aivot eivät välttämättä edes tiedä mitä sen iho tekee. Sen koko hermosto on muutenkin hajautettu ympäri ruumista niin, että sen neuroneista noin kolme viidesosaa ovat lonkeroissa, eivätkä niinkään keskeisissä aivoissa, joissa on kuitenkin neljäkymmentä anatomisesti erillistä lohkoa. Sen kyky aistia ympäristöään on hajautettu eri lonkeroihin ja ne voivat toimia puolittain itsenäisesti. Vielä jonkin aikaa sen jälkeenkin, kun ne irrotetaan muusta ruumiista (Seth 2022, 210–215).

Yhdestä pisteestä maailmaa havainnoivan ihmisen onkin melko haastavaa asettua sellaisen olennon asemaan, jonka käsitys itsestä on hajautunut näin laajaksi. Miltä tuntuisi aistia ympäristöä niin, että pääsi lisäksi näet maailman samanaikaisesti myös käsiesi ja jalkojesi kautta.

Yritän itse parhaani mukaan kyetä venyttämään omaa ajatteluani tämän kaltaisiin, itselleni vieraisiin asetelmiin, vähintäänkin vaihtelevalla lopputuloksella. Miettiessäni vaikka jonkin teoksen värimaailmaa, yritän asettua hetkeksi värisokean mustekalan rooliin. Sen värisokeudesta huolimatta se kykenee vaihtamaan itsensä ympäristönsä väriseksi. Samalla kun itse yritän värejä näkeväenä olentona vaivalloisesti sekoittaa oikeaa sävyä ja vieläpä nähden värin kehittymisen sivusta käsin seuraten, ulkopuolisena kokijana. Kuvittele kuinka vaikeaa olisi pystyä edes kuvailemaan, vaikka punaista väriä, jos et tietäisi yhtään miltä se näyttää. Saatikka sitten vielä itse muuttua punaiseksi. Tuntuukin kuin mustekala tarkkailisi itseään kokonaan sen kehon ulkopuolelta käsin ja vieläpä jonain erillisenä toimijana.

Koen, että jo pelkästään tällainen ajattelutavan muutoksen yrittäminen auttaa jollain tasolla laajentamaan katsontakantaani, sillä se pakottaa minut määrätietoisen suunnitelmallisesti hajottamaan oman todellisuuskäsitykseni.

Tosin asiaa voi lähestyä myös oman lajimme itse luoman kehityksen kautta niin, että se myös samalla kyseenalaistaa yleistä oletusta aistiemme rajoista. Jos asiaa tarkastelee aiemmin mainitun Maurice Merleau-Pontyn esittämän sokean keppiin liittyvän ajatusmallin johdattamana, mutta nykypäivän valossa tarkastellen. Siinä missä sokean kepin voidaan nähdä siirtävän tuntoon liittyvän aistihavainnon käden pituutta huomattavasti kauemmas. Mahdollistaa taskun pohjalla olemassaolostaan värisemällä ja soimalla muistuttava mobiililaite huomattavasti ulommas kurottavan havainnon. Sen välittämä aistikokemus on monesti vieläpä niin voimakas, että se voi viedä läsnäolomme käytännössä kokonaan pois siitä tilasta, jossa otamme vastaan sen välittämän informaation. Tämä entisestään herättää kysymyksiä kokemuksen alkamisesta.

Jos kuvitellaan tilanne, että päätelaitteen näytöllä pyörii reaaliaikaista videokuvaa Yhdysvalloissa juuri puhjenneesta vallankumouksesta. Videokuva tulee aivan tapahtumien keskipisteestä, kun sitä samanaikaisesti katsotaan toisella puolella maailmaa Suomessa. Tällöin tarkan näön alue on käytännössä kokonaan siirtynyt Yhdysvaltoihin, samalla kun ääreisnäön hämärät hahmot saavat videon äänimaailman tuella mahdollisuuden verhoutua osaksi näytöllä pyörivää käsitystä todellisuudesta. Tapahtuuko kokemus tuolloin saadun tiedon alkulähteellä Yhdysvalloissa, matkalla tietoverkoissa vai kenties vasta Suomessa, siinä tilassa, jossa emme edes ole henkisesti sillä hetkellä läsnä.

Kokonaisuuden kruunaa matkapuhelimen oma tekniikka ja erinäiset sovellukset, joiden monet algoritmit toimivat samalla logiikalla kuin syntyperäiset aistimmekin. Algoritmit keräävät tietoa, jonka pohjalta ne sitten tekevät erinäisiä päätelmiä, joista lopulta esitetään jokin lopputulos, joka luo meille yksilöllisesti räätälöidyn kuvan todellisuudesta. Tuo meille esitettävä kuva on vain hyvin rajattu tulos siitä kaikesta informaatiosta, joka on oikeasti tarjolla (Mediataitokoulu n.d.).

4 Kokemuksen tulevaisuus taiteessa

Mitä väliä kokemuksella, sen muodostumisella, saati sitten sillä mistä se alkaa tai loppuu, oikeastaan on. Sinänsä ei varmaankaan yhtikäs mitään, mutta jo pelkästään asian pohtiminen on muuttanut ja ehkäpä tarkentanut ainakin omaa kokemusmaailmaani. Ja vaikka taide voikin tarkoittaa eri ihmisille eri asioita, niin itselleni se on ensisijaisesti jonkinlainen kokemus, niin hyvässä kuin pahassakin. Aiheen pyörittely on luultavasti saanut minut myös kyseenalaistamaan itseäni ympäröiviä asioita entistäkin enemmän. Ja ainakin se on ohjannut ajatusmaailmaani kohti tulevaisuuden kokemuksia ja niiden mahdollista kaventumista tai peräti häviämistä.

Tarkemmin sanottuna, olen pyöritellyt mielessäni tekoälyn vaikutusta ja yleistä asemaa luovassa työskentelyssä, mutta varsinkin taiteen kuluttamisen näkökulmasta katsottuna. Jo taiteen kuluttaminen itsessään on todella laaja-alainen asia, sillä merkittävä osa siitä tapahtuu ilman, että katsoja edes varsinaisesti ajattelee olevansa taiteen äärellä. Mielestäni taide verhoutuu kuitenkin lähes joka puolella ympärillemme, kiinnitti siihen sitten huomiota tai ei.

Osan mielestä käyttöesineet eivät voi olla taideteoksia, joten näiden kohteiden vähentämiseksi siirrytään suoraan ulkotiloihin ja pysytään aiemman mallin mukaisesti kaupunkiympäristössä.

Kaikki paikat eivät ole tietenkään täysin vastaavanlaisia, mutta monella alueella voi ensimmäiseksi silmiin osua kerrostalon päätyyn tehty kuva tai kuvio, joka helpottaa oikean rakennuksen löytymistä (joka tosin voidaan myös tulkita käyttöesineeksi, niin kuin koko talo itsessään). Motiivina voi toki olla myös puhtaasti ympäristön elävöittäminen ja miellyttävämmäksi tekeminen. Jos tätä elävöittämistä ei kuitenkaan ole tilattu maksullisena työnä, on harmaa pinta silti saatettu koristella sakon uhalla tehdyn tarpeettoman graffitin muodossa.

Talon viereisellä kadulla ohitse kiitävän joukkoliikennevälineen julkisivu saattaa olla mainoksen sijaan koristeltu siihen varta vasten suunnitellulla taideteoksella. Monesti tällaisten töiden näkee peittävän koko bussin pinta-alan, mahdollisesti

kuitenkin ikkunat poissulkien. Tosin mainos itsessään voi mielestäni myös täyttää taideteoksen kriteerit, vaikka kaupalliseen viestintään suhtaudutaankin osalla taidealaa monesti niiden tekijöitä alentavasti ja ammattitaito unohtaen.

Matkan jatkuessa, havaintoalueelle mahtuu nopeasti useammankin kaupallisen liikkeen nimi, toteutettuna erilaisin harkituin kalligrafisin tyylein. Niiden yhteydessä esiintyy myös paljon monenlaisia logoja, jotka ovat usein suunniteltu taidemaailmasta tutulla tavalla. Niin, että ne kätkevät sisäänsä jonkin viestin, kuten kyseiseen yritykseen liittyvän kuvan tai kirjainyhdistelmän, joka ei aukea ensisilmäyksellä katsottaessa. Joskus samaa logoa on saattanut katsoa jopa vuosikausia, kunnes yhtäkkiä löytääkin sen sisältä syvemmän merkityksen.

Näiden liiketilojen väliin mahtuu helposti pieni puistikko, jonka istutukset ovat värimaailmaa myöten harkitun tasapainoisesti sijoiteltu. Siellä olevat pensaat ovat muotoiltu vastaavalla asiantuntemuksella tehtynä, kuin alueen keskellä oleva pronssipatsas, joka toimittaa tehtävänsä kansakunnan sotaisista saavutuksista muistuttaen. Vierellään erinäisillä tarpeettomilla kirjoituksilla peitetty roska-astia.

Puistoa reunustavalta katualueelta löytyy parkkipaikkoja, joiden käyttöön olennaisesti liittyvään parkkimittariin on tilattu jonkin graafisen suunniteluun keskittyneen yrityksen toteuttama pirteä kuosi. Parkkimittarin vierestä ympäristöön leviää katusoittajan itse tekemiä sävellyksiä, kitaran kautta välitettynä. Parkkipaikkojen vieressä on asiakkaita sisään houkutteleva koristeltu sisäänkäynti, jonka takaa aukeaa tarkoin harkittu tila ostoskeskuksen muodossa. Tilassa on useampiakin virtaviivaisia teoksia, joilla tilan kolkkoutta ja perimmäistä kuluttamisen tarkoitusta on hilattu ainakin näennäisesti inhimillisempään ja miellyttävämpään suuntaan. Tilassa asioiminen on haluttu tehdä lempeämmäksi myös lähestyttäessä sitä oheisen parkkihallin sunnasta käsin. Yhä enenevässä määrin, auton löytämistä helpottavat kirjaimet ovat korvautuneet joillain kepeillä kuvallisilla aiheilla. Eläinkunta on ymmärrettävästi tässä kategoriassa suosittu. Erinäiset perhoset ja puput ovat kuitenkin helppo

painaa mieleen, varsinkin jos kuvitusta on vielä jaoteltu toisistaan erilaisten värien avulla, tai muutoin ammattitaidolla suunniteltu toimivammaksi.

Parkkihallista poistuttaessa, uloskäynnillä saattaa olla vielä jokin puoliksi abstrakti hahmo, joka vilkuttaa toivottaen hyvää päivän jatkoa, odottaen innokkaasti jälleen seuraavaa kohtaamistanne. Kun kuvanveistäjän tarkkaan tekemän mallin mukaan toteutettu virtaviivainen auto lopulta pääsee kauppakeskuksen vaikutusalueelta lähimmälle valtatielle, ei ensimmäistä mielenkiintoa herättävää tienvarsiteosta tarvitse luultavasti etsiä kovinkaan kauaa.

Tätä kaupunkikuvan halki matkaavaa esimerkkiä voisi jatkaa lähes loputtomiin, ilman tarvetta astua sisälle yhteenkään galleriaan. Paikkaan, jonka ainakin taiteilijat itse kokevat usein tärkeimmäksi taiteen esitysalustaksi. Monella tapaa se voi sitä ollakin, mutta jos näkee taiteen vain gallerioiden kautta, kääntyy havaintokulma helposti kovin sisäsiittoiseksi. Taiteilijat itse päivittelevät usein, miten taidemaailman ulkopuoliset henkilöt eivät tule tarpeeksi herkästi gallerioihin. Yhtenä tekijänä on varmasti jossain määrin jo tietämättömyys tilojen pääsääntöisestä maksuttomuudesta. Uskaltaisin silti väittää, että alan oma sisäänpäin kääntynyt asetus ruokkii galleriapelkoa entisestään.

Luonnottoman pelkistetyt kaikuisat tilat saavat sisään astujat paremmin hiljaiseksi kuin yksikään uskonnollinen rakennus. Toki tähän vaaditaan vipuvarreksi taidemaailman (ehkä osittain huomaamattaan) ylläpitämä mystisyyden verho. Käytännössä verhon taakse näkee kunnolla vasta taidemaailman sisäpuolelta, sillä se koostuu pitkälti taidemaailman sisäisistä viittauksista ja alan teknisen puolen tuntemuksesta. Tällöin alan ulkopuolelta tuleva henkilö tuntee helposti itsensä hölmöksi, kun hän ei ymmärrä näkemiään töitä. Eikä tilannetta monesti halutakaan sen enempää selventää. Kenties johtuen omasta turvallisuuden tunteesta.

Tilanne on sinänsä täysin ymmärrettävä, sillä taide asuu käsityskyvyn rajapinnan tuntumassa. Kaikkea ei missään nimessä tarvitse selittää täysin auki ja jopa tekijälle itselleen mystisiksi jääviä kohtia saa ja pitääkin jäädä. Mutta

tekijäpuolen olisi mielestäni tärkeää tiedostaa oma vastuunsa vakavasti otettavana tekijänä. Ajan tällä takaan huomaamatonta kiusausta tarttua tarjottimella tarjottuun mahdollisuuteen, jossa tekijä voi selittää omia tekemisiään taiteen luovuuden takana piilottelevalla mystisyydellä. Sen lisäksi, että ilman painavaa syytä tuohon mystisyyteen vetoaminen syö tekijän uskottavuutta, niin se asettaa koko alaa kyseenalaiseksi. Ylipäätään jonkin mystisen ja käsityskyvyn ylittävän monimutkainen selittäminen ilman, että oikeastaan sanoo mitään, saa ainakin omat tuntosarveni havahtumaan.

Taidemaailman sisäisellä ammattikielellä täytetystä työn taustoituksesta tulee enemmänkin mieleen selittely, jolla vain peitetään itse asian sisällöttömyyttä. Vaikka tähän suhtaudutaan taidealalla vaihtelevan hyväksyvästi, näen sen enemmän vain ammattitaidon vajavaisuutena. Mielestäni asetelmaa voisi verrata siihen, kun menee lääkärin vastaanotolle. Diagnoosin tehtyään lääkäri selittäisi asian oman alansa sisäisellä ammattikielellä, eikä sinulla olisi aavistustakaan mistä juuri puhuttiin. Saamasi reseptin perusteella voisit toki lääkkeiden pakkausselosteesta rajata taudinkuvaa. Ja vaikka mahdollisesti saisitkin tutkimustesi päätteeksi selvitettyä diagnoosisi, ei se silti muuttaisi kyseisen lääkärin toimintaa kokonaisvaltaisen ammattitaitoiseksi.

Tekoäly kokemuksen tulkitsijana

Se kuinka leväperäisesti tekijän työhön puskevasta taustavoimasta ollaan kiinnostuneita, määrittää mielestäni paljolti tekoälyn kaltaisten uusien keksintöjen asemaa alalla. Kuten aiemmin mainitsin, niin ainakin itselleni taide on pitkälti kokemusten ja tunteiden välittämistä. Jos tekijän työstä tippuu pois henkilökohtainen sisältö ja tilalle jääkin vain vailla tarttumapintaa oleva selittelevä mystisyyden verho, niin onko siinä enää jäljellä mitään persoonallisuutta. Toisinaan tuo vaikeiden sanojen varaan punottu verho saattaa muistuttaa tavallaan horoskooppien selityksiä, jossa samaa tekstiä voisi kierrättää itse varsinaisesta teoksesta juurikaan välittämättä.

Jos kyseessä on vain oman aikakautensa ilmiö, joka häviää vuosien saatossa, ei sillä sinänsä ole sen suurempaa merkitystä. Sen voisi jopa nähdä avarakatseisena taiteen tutkimusmatkana yhteen suuntaan, joka kuitenkin alan tekijöiden itsekriittisyyden nimissä hylättiin aikanaan. Jos suuntaus kuitenkin jatkuu kohti persoonatonta, alan itsensä sisäisestä maailmasta ammentavana jatkumona. Näen kehityskulun eräänlaisena kilpajuoksuna tekoälyn kanssa. Tekoäly, sellaisena oikeasti älyttömänä toimijana kuin se arkielämässä tunnetaan, onkin mielestäni tässä asetelmassa varteenotettava haastaja.

Tekoälyn avulla on mahdollista luoda todella vaivattomasti valokuvan tarkkoja kuvia, joiden ei kuitenkaan tarvitse noudattaa mitään fysiikan lakeja. Ei tarvitse kuin keksiä muutama sopiva sana, joita tekoälygeneraattori tarvittaessa myös itse voi ehdottaa, jos tämä osuus tuntuu liian vaivalloiselta tai muutoin omaa ajattelua rasittavalta.

Jos laitamme nyt koemielessä tekoälygeneraattoriin vaikkapa sanat koira, puu ja talo. Neljän eri sivuston kokoamat kuvat suosivat omakotitaloja, isoja lehtipuita, sekä kultaisia noutajia aurinkoisessa ja iloisessa kepeässä ympäristössä. Itse olisin päätenyt vastaavan tyyppisiin kuviin ennemmin ehkä sanoilla pesuainemainos, tekopirteys ja keskiluokka. Joku toinen taas joillain muilla sanoilla, missä taiteen mielenkiintoisuus osiltaan mielestäni asustaa. Ja ainakin vielä erottautuu tekoälyn mielen kuihduttavasta maailmankuvasta.

Tekemissäni testikuvissa itselleni mielenkiintoisimpana asiana näyttäytyy kahden kuvan välinen yhteinen virhe, vaikka ne ovatkin työstetty kokonaan eri alustoilla. Jostain syystä kummassakin tapauksessa puu kasvaa suoraan talon katosta läpi. Vaikka kyseessä onkin tekoälyn luoma kuvasto, niin oudossa paikassa oleva puu muistuttaa inhimillisestä virheestä ja sen ympärille on helppo lähteä keksimään todellisuutta syvempiä merkityksiä. Ainakin jos kuvan alkuperän unohtaa tai sen verhoilee sopivan hämäysliikkeen taakse.

Taidemaailman toiminta on vuosien saatossa siirtynyt yhä enemmän pois käsityöläismäisestä teknisestä osaamisesta. Työskentely painottuu yhä enemmän filosofiseen pohdintaan, jossa itse tekeminen jää toisinaan jopa marginaaliseksi. Joskus tuntuu jopa samantekevältä luovuttaa koko tekninen toteutus kokonaan jollekin ulkoiselle taholle ja keskittyä vain töiden merkitysten analysointiin. Sen ympärillä ala tuntuu kuitenkin pitkälti pyörivän.

Tekoälyn tai tekotaiteen ottaessa tilan täysin haltuunsa, joutuvat taidekriitikot ehkä ensimmäisinä keksimään itselleen uusia töitä. Tai vaihtoehtoisesti suhtautumaan tekoälylle avainsanoja antavaan henkilöön taiteilijana, joka on tarkkaan harkiten punninnut kehoitesanojaan. Koska jos taidekriitikko ei näe, että teoksen takana on mitään inhimillistä tahoja tai voimaa, ei siinä voi olla mukana henkilökohtaista kokemusta ja täten ajatusta, jota edelleen tulkita. Muuten se on pikemminkin täysin tunnekylmä keskittien ratkaisu, joka ei tiedettävästi ole herättänyt minkäänlaisia tunnetiloja ainakaan sen toteuttajassa. Uskoisin myös monen taidemaailman ulkopuolisen tahon hakevan töistä inhimillistä motiivina niiden toteutuksen takana. Vaikkei sitä edes ikinä kykenisi tavoittamaan.

Näen asiassa paljon yhtäläisyyttä koodaamisen tulevaisuutta pohtivan kokeneen koodaajan Jouni Tuovisen kommentoinnin kanssa. Hän toteaa, miten tekoäly hyödyntää sellaista tietoa, joka on jo ennalta sen käytössä. Siltä siis puuttuu kokonaan täysin uusien asioiden oivaltamisen kyky. Se kärsii siis kokonaiskuvaa hahmottavan logiikan puutteesta (Elo 2025). Samoin kuin taiteilijana toimiva tekoäly, joka vain kylmästi toteuttaa käskyjä siinä ennalta arvattavassa rajatussa ympäristössä, jossa se on tehty toimimaan.

Tilanteessa on paljon vastaavuuksia kameran keksimisen kanssa, jota vastaan maalajien oli mahdotonta taistella sen näennäisessä kyvyssä toisintaa ympäröivää maailmaa juuri sellaisena kuin se on. Vaikka kamera pystyy tallentamaan erinäisistä pinnoista tulevia heijastumia todella tarkasti, ei se kuitenkaan välttämättä esitä kokemusta maailmasta yhtä suurella tunteella kuin moni syvällä ammattitaidolla tehty maalaus kykenee tekemään. Toki kameran

avulla voi välittää hyvinkin suuria tunnetiloja, mutta se vaatii taakseen ammattitaitoisen käyttäjän. Pelkkä tunteeton teknologia ei yksin tähän kykene.

Esimerkiksi moni impressionistinen maalaus voi välittää sellaista tunnetilaa, mitä kameralla saattaa olla hyvin vaikea vangita. Välittämättä siitä, että sen esittämä näkymä ei ole niin sanotusti kuvan tarkka, niin kuin ei ole myöskään kokemus todellisuudesta häilyvine rajoineen.

Tämä luo kuitenkin tekijäportaalle houkutuksen alkaa suoraan toteuttamaan jotain tunteenomaista, ilman todellista tietotaitoa sen takana. Koen, että riippumatta työn abstraktiudesta, niin tekijällä täytyy olla takanaan kyky objektin kuvaamiseen, jonka hän sitten parhaaksi kokemallaan tavalla piilottaa, jättää tekemättä tai muokkaa oman kokemuksensa tuoman tunteen ohjaamana. Jos työn toteutus tapahtuu ainoastaan idealismin pohjalta, ilman mitään yhteistä objektista nimittäjää, se on lähinnä yksilön päänsisäistä jäsentämätöntä ajatusmaailmaa. Tämä taas tuo mieleeni lähinnä pienen lapsen ensimmäiset piirustukset, joissa hän yrittää haparoiden kuvata ympäröivää maailmaa, johon hän on vasta itsekin tutustumassa. Ikätoverit saattavat ehkä omassa kokemattomuudessaan löytää töistä tarttumapintaa. Mutta jo hieman vanhempi katselija omaa yleensä ainakin jossain määrin ratautuneen ajatusmallin ympäröivästä maailmasta, jonka kanssa tämä haparoiva asetelma ei enää resonoi.

Tarkoitukseni ei ole haukkua tai lytätä yleisesti taidemaailmaa, vaan pikemminkin herätellä sitä jonkinasteiseen itsekriittiseen suhtautumiseen toimissaan. Tuntuu, että koko ala uhkaa karata pois itsestään, kun sen keskiössä oleva taidekokemus riistetään kokonaan alan ulkopuolisilta katsojilta.

Osassa taidemaailmaa on ollut jo pitkään valloillaan elitistisen herrainkerhon asetelma, joka pitäisi pudottaa alas sen hatarasti rakennetulta jalustaltaan ja tuoda lähemmäs sen käsityöläisiä juuriaan. Muutoin en näe muuta kehityssuuntaa kuin itsensä syövän organismin, joka jättää lopulta jäljelle vain epämääräisen salaisen selittelyn pölyvanan, tarjoten tilan jollekin avoimemmalle toimijalle.

Jos taiteilijat haluavat keskittyä tekemään teoksia vain toisilleen, ei asiaan tarvinne kiinnittää sen enempää huomiota. Joskin se asettaa julkisista varoista maksettavat apurahat melko kyseenalaiseen valoon. Jos kumminkin halutaan tavoittaa taidealan ulkopuolisiakin katsojia, lienee hyvä hieman pohtia minkälaiseen tulkinnan muotoon tekijät kokemuksensa paketoivat. Tai välittykö kokemus enää ylipäätään korkeakulttuurisessa ympäristössä lainkaan halutulla tavalla? Varmasti välittyy joillekin, mutta huomioiden nykyinen tilanne, jossa galleriat huokuvat tyhjyyttään, samalla kun yhteisötaide tavoittaa katsojansa ja liikuttelee suuriakin massoja taidekokemusten äärelle. Samaan tapaan kuin kirkkomaalausten selittämät Raamatun kuvaukset aikoinaan onnistuivat välittämään omaa viestiään. Herättää se väkisinkin mieleen ajatuksen siitä, että onko taidemaailma kehittänyt oman kirjaimistonsa jo niin monimutkaiseksi ja kryptiseksi, ettei sille löydy enää tulkitsijoita alansa ulkopuolelta.

Samoin kuin tekoäly, jonka tekemä utopistinen lopputulos voidaan sinänsä nähdä, mutta sen takana ei ole enää sellaista kokemusta, jonka tulkinta välittyisi katsojalle asti.

Lähteet

Cochlear n.d. Miten kuulo toimii. Viitattu 28.2.2025.

<https://www.cochlear.com/fi/fi/home/diagnosis-and-treatment/diagnosing-hearing-loss/how-hearing-works>

Elo E. 2025. Koodarin kuolema? Vielä muutama vuosi sitten ohjelmoijat revittiin töihin koulun penkiltä. Nyt tekoäly tekee kelpo koodia. Entisellä tulevaisuuden alalla on tulevaisuus, mutta se on hyvin erilainen kuin kuviteltiin. Viitattu 4.5.2025. <https://www.hs.fi/visio/art-200001176878.html>

Euroopan parlamentti. 2021. Terrorismi EU:ssa: tilastoja vuodelta 2020. Viitattu 11.9.2024.

<https://www.europarl.europa.eu/topics/fi/article/20210628STO07262/terrorismi-eu-ssa-tilastoja-vuodelta-2020>

Kaaro J. 2013. Tutkimus: Röntgenlääkärit eivät näe röntgenkuvissa gorillaa. Viitattu 3.5.2025. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000002611591.html>

Kallio-Tamminen T. 2006. Kvanttilainen todellisuus – Fysiikka ja filosofia maailmankuvan muovaajina. Yliopistopaino: Helsinki

Karhumäki E.; Lehtonen M.; Nieminen k.; Syrjäkallio M. 2014. Päästä varpasiin-Ihmisen anatomia ja fysiologia. 7. uudistettu painos. Bookwell Oy: Porvoo

Karrasch M.; Lindblom-Ylänne S.; Niemel R.; Päivänsalo T.; Tynjälä P. 2010. Lukion psykologia 4. 1.–4. painos. Otavan kirjapaino Oy: Porvoo

Lehtola T. 2019. Yli sata vuotta autolla ajamisen hurmaa. Viitattu 13.1.2025. <https://kauppasuomi.fi/artikkelit/2753/yli-sata-vuotta-autolla-ajamisen-hurmaa/>

Leppävuori A. 2015. Toiko haju mieleesi muiston vuosien takaa? Siihen on selitys aivoissa. Viitattu 20.4.2025. <https://yle.fi/a/3-8484554>

Mediataitokoulu n.d. Tutustu ilmiöön: Algoritmit. Viitattu 21.4.2015. <https://mediataitokoulu.fi/materiaalipankki/tutustu-ilmioon-algoritmit/>

Mikkola J. 2020. Avaruusromua: Täysin järjenvastaista! Viitattu 10.1.2025.
<https://yle.fi/aihe/a/20-299349>

Nygren J. 2014. Ihon aistit. Viitattu 28.9.2024. <https://yle.fi/a/20-149406>

Nygren J. 2016 Makuuasti. Viitattu 20.12.2024. <https://yle.fi/a/20-149410>

Näkövammaisten liitto. 2021. Näöntarkkuus ja näkökenttä. Viitattu 25.4.2025.
<https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/nakeminen>

Ojanen E. 2015. Suomen myyttiset linnut. 2. painos. Minerva kustannus Oy:
Helsinki

Pelastustoimi n.d. Yleinen vaaramerkki on osa monikanavaista
hälytysjärjestelmää. Viitattu 1.4.2025. <https://pelastustoimi.fi/koti-ja-arki/hatatilanne/vaaramerkki>

Salakari H. 2021. Ylisukupolvinen trauma voi yltää neljänteen polveen asti.
Viitattu 13.12.2024. <https://yle.fi/aihe/a/20-307954>

Seth A. 2022. Sinuna oleminen – tietoisuuden uusi tiede. 1. painos. Terra
Cognita Oy: Helsinki

Sheldrake M. 2024. Näkymätön valtakunta. 5. painos. Gummerrus kustannus
Oy: Helsinki

The National Gallery n.d. Viitattu 4.5.2025.
<https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/jan-van-eyck-the-arnolfini-portrait>

Talve I. 2012. Suomen kansankulttuuri. Suomen kirjallisuuden seura: Helsinki

Yle areena 2007. Hajuaisti. Viitattu 21.4.2025. <https://areena.yle.fi/1-50211660>

Zeiss 2022. Ihmissilmän monimutkaisuus – sokeasta täplästä ja silmänpohjasta
tarkan näön ja ääreisnäön alueille. Viitattu 16.1.2025.
<https://www.zeiss.fi/vision-care/silmien-terveys-ja-hoito/naekoekyvyn-ymmaertaaminen/ihmissilmaen-monimutkaisuus.html>